INTERNATIONAL JOURNAL OF STATISTICAL ANALYSIS

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 27.11.2026
PUBLISHED: 27.11.2026

ANALYSIS OF ADULTHOOD CRISES AS A STAGE OF AN INDIVIDUAL'S PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT

Author: Ilhomjonova Fotima O'lmaskamol qizi

Third-Year Student, Psychology Program, Alfraganus University

E-mail: ilhomjonovafotima31@gmail.com

Scientific Supervisor: Talipova Feruza Tairovna

Acting Associate Professor of the Department of Psychology, Alfraganus University, PhD in Psychology

Abstract

This article is devoted to the analysis of adulthood crises as an important stage in an individual's psychological development. Theoretical approaches to understanding maturity, the formation of identity, and spiritual and moral values are examined. Particular attention is paid to the spiritual crisis of middle age and its relationship with the characteristics of self-attitude. The practical section presents the results of a study conducted among middle-aged individuals in Uzbekistan. Age-related differences have been identified in the manifestation of the crisis and associated personality characteristics, making it possible to formulate conclusions and practical recommendations for psychological counseling.

Keywords

adulthood crises, maturity, normative crises, spiritual crisis, self-attitude, identity, psychological support.

KATTALIK DAVRI INQIROZLARINI SHAXSNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISH BOSQICHI SIFATIDA TAHLIL QILISH

Muallif: Ilhomjonova Fotima O'lmaskamol qizi

«Psixologiya» yo'nalishi 3-bosqich talabasi, Alfraganus University

Ilmiy rahbar: Talipova Feruza Tairovna Alfraganus universiteti Psixologiya kafedrasi v.b dotsenti psixologiya fanlari bo'yicha (PhD)

Annotatsiya. Maqola shaxsning psixologik rivojlanishidagi muhim bosqich sifatida kattalik davri inqirozlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Yetuklikni tushunish,

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 27.11.2026
PUBLISHED: 27.11.2026

o‘ziga xoslikning shakllanishi hamda ma’naviy-axloqiy qadriyatlarga oid nazariy yondashuvlar ko‘rib chiqiladi. O‘rta yosh ma’naviy inqiroziga va uning o‘z-o‘ziga munosabat xususiyatlari bilan bog‘liqligiga alohida e’tibor qaratilgan. Amaliy qismda O‘zbekistondagi o‘rta yoshli shaxslar orasida o‘tkazilgan tadqiqot natijalari keltirilgan. Inqirozning namoyon bo‘lishida hamda u bilan bog‘liq shaxsiy xususiyatlarda yoshga oid farqlar aniqlangan bo‘lib, bu psixologik konsultatsiya berish uchun xulosalar va amaliy tavsiyalar shakllantirish imkonini bergan.

Kalit so‘zlar: kattalik davri inqirozlari, yetuklik, normativ inqirozlar, ma’naviy inqiroz, o‘z-o‘ziga munosabat, o‘ziga xoslik, psixologik yordam.

Kirish. Kattalik va yetuklik psixologiyasi muammosi zamonaviy yosh hamda ijtimoiy psixologiyada markaziy o‘rin egallaydi. Kattalik davri inson hayot yo‘lining eng uzoq, mazmunli va samarali bosqichi bo‘lib, bu davrda chuqur ijtimoiylashuv, kasbiy o‘z-o‘zini belgilash, oila qurish va shaxsiy salohiyatni ro‘yobga chiqarish sodir bo‘ladi. Biroq bu bosqich o‘zgarmas emas: u shaxsdan qadriyat-mazmun yo‘nalishlarini qayta ko‘rib chiqishni, «Men-kontseptsiyasi» tuzilishini qayta qurishni va yangi kurashish strategiyalarini (koping-strategiyalarini) izlashni talab qiluvchi bir qator normativ va nonormativ rivojlanish inqirozlari bilan birga kechadi.

Zamonaviy O‘zbekiston jamiyati kontekstida kattalik davri inqirozlarini o‘rganishning dolzarbligi dinamik ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy o‘zgarishlar bilan bog‘liq. An’anaviy oilaviy asoslarning o‘zgarishi, hayot sur’atining ortishi va yuqori darajadagi kasbiy raqobat o‘rta yosh davrida shaxsning moslashuvi va psixologik salomatligini saqlash muammosini dolzarblashtiradi.

Tadqiqotning nazariy-uslubiy asoslari. Kattalik davri inqirozlari muammosining nazariy tahlili mahalliy va xorijiy psixologlarning fundamental asarlariga tayanadi. E. Eriksonning epigenetik rivojlanish kontseptsiyasida kattalik davri psixoijtimoiy ziddiyatlarni hal qilish prizmasi orqali ko‘rib chiqiladi: yaqinlik izolyatsiyaga qarshi (erta kattalik), generativlik turg‘unlikka qarshi (o‘rta kattalik) va ego-integratsiya umidsizlikka qarshi (kech kattalik). O‘rta yosh inqirozi (35–45 yosh) alohida ahamiyatga ega bo‘lib, G. Shixi tomonidan «hayotning o‘rta bekati» deb

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 27.11.2026
PUBLISHED: 27.11.2026

ta’riflangan va K.G. Yung tomonidan individuatsiya bosqichi sifatida tasvirlangan bo‘lib, unda qadriyat yo‘nalishlarining tashqi yutuqlardan ichki ma’naviy dunyoga siljishi va bosib o‘tilgan yo‘lni qayta baholash sodir bo‘ladi.

Mahalliy psixologik an’anada (L.S. Vigotskiy, B.G. Ananyev, L.I. Bojovich, A.N. Leontyev, Ye.I. Golovaxa, A.A. Kronik) inqiroz patologik holat sifatida emas, balki shaxsiy o‘sish, rivojlanishning ijtimoiy vaziyatini qayta qurish va yangi psixologik yangi hosilalarni shakllantirishning zaruriy sharti sifatida ko‘rib chiqiladi. Ma’naviy-axloqiy qadriyatlar va o‘z-o‘ziga munosabat xususiyatlari (V.V. Stolin, S.R. Pantileyev) inqiroz davrlarini muvaffaqiyatli yengib o‘tishni belgilovchi asosiy ichki resurs sifatida namoyon bo‘ladi.

Kattalik davri inqirozlari xususiyatlarini empirik tadqiq qilish

Tadqiqotning tashkil etilishi va metodlari

Inqiroz kechinmalarining namoyon bo‘lishi va ularning o‘z-o‘ziga munosabat parametrlari bilan bog‘liqligini o‘rganish maqsadida empirik tadqiqot o‘tkazildi. Tadqiqotda Toshkent shahri va Toshkent viloyatida yashovchi 28 dan 55 yoshgacha bo‘lgan 120 nafar respondent ishtirok etdi. Sinaluvchilar ikki guruhga bo‘lindi: birinchi guruh - erta kattalik (28–35 yosh, n=60), ikkinchi guruh - o‘rta kattalik (36–55 yosh, n=60).

Diagnostik vosita sifatida quyidagi metodikalardan foydalanildi:

1. «Kattalik davri inqirozi» so‘rovnomasi (normativ inqiroz darajasini baholash uchun moslashtirilgan);

2. V.V. Stolin va S.R. Pantileyevning o‘z-o‘ziga munosabatni tadqiq qilish metodikasi (MIS);

3. K. Riffning «Psixologik farovonlik shkalasi» metodikasi.

Natijalar va ularning muhokamasi

Olingan ma’lumotlar tahlili guruhlar o‘rtasida inqiroz belgilarining namoyon bo‘lishida statistik jihatdan ahamiyatli farqlar mavjudligini ko‘rsatdi. Birinchi guruh respondentlarida (28–35 yosh) inqiroz kechinmalari ko‘proq kasbiy o‘z-

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

INTERNATIONAL JOURNAL OF STATISTICAL ANALYSIS
ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 27.11.2026
PUBLISHED: 27.11.2026

2-rasm. O‘zini o‘zi baholash darajasi va inqirozni yengish muvaffaqiyati o‘rtasidagi bog‘liqlik

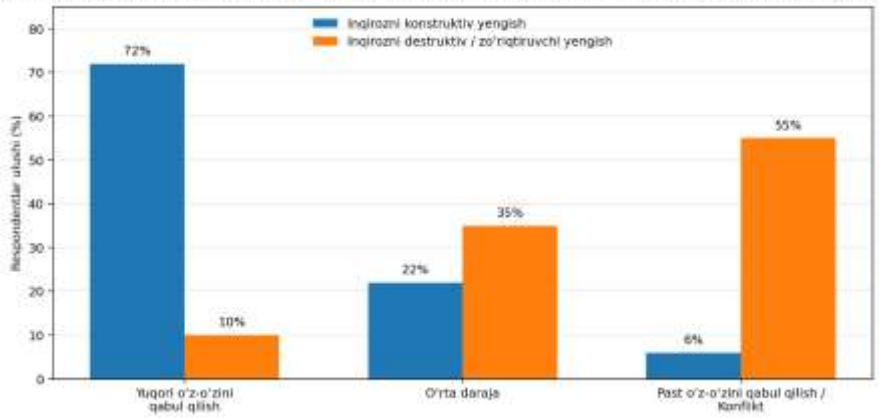

o‘zini ro‘yobga chiqarish muammolari (78%), karyera va shaxsiy hayot o‘rtasidagi muvozanatni izlash (82%), shuningdek kelajakka nisbatan yuqori tashvish darajasi (75%) bilan bog‘liq bo‘ldi. Ikkinchi guruhda (36–55 yosh) ekzistensial va ma’naviy xarakterdagi kechinmalar birinchi o‘ringa chiqadi (85%). Bu guruh respondentlari bosib o‘tilgan yo‘lni chuqur anglash, qadriyatlarni qayta baholash (88%) va yangi hayotiy ma’nolarni izlashga moyillik namoyon etadi. Shu bilan birga ijobiy o‘z-o‘ziga munosabat (o‘z-o‘zini qabul qilish, o‘ziga nisbatan ijobiy munosabat) darajasi bilan o‘rta yosh inqirozini muvaffaqiyatli yengib o‘tish o‘rtasida bevosita korrelyatsion bog‘liqlik aniqlandi ($p < 0.01$).

1-rasm. Turli yosh guruhlarida inqiroz komponentlarining ifodalanganlik darajasi

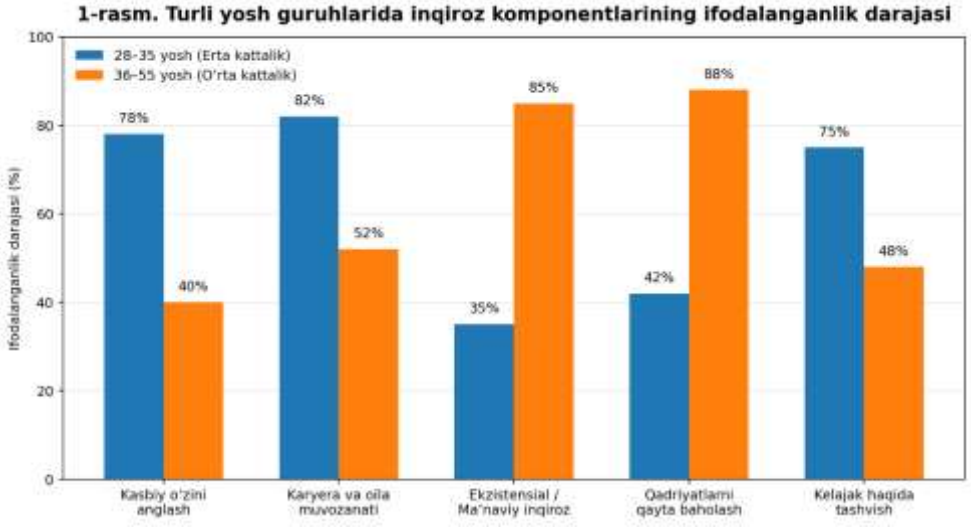

Rivojlangan ma’no sohasiga va yuqori darajadagi o‘z-o‘zini qabul qilishga ega shaxslar (72%) inqirozni shaxsiy o‘sish va yangilanish imkoniyati sifatida qabul qiladi. Shu bilan birga, o‘zini past baholash va ichki ziddiyat kuchli namoyon bo‘lgan respondentlar (55%) bu davrni turg‘unlik, depressiv holatlar va ma’no yo‘qotish holati sifatida boshdan kechirishga moyil bo‘ladi.

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

ISSN: 2690-2265
ACCEPTED: 27.11.2026
PUBLISHED: 27.11.2026

Xulosalar va amaliy tavsiyalar

1. Kattalik davri inqirozlari ichki ziddiyatlar va rivojlanishning ijtimoiy vaziyati o‘zgarishi bilan belgilanadigan psixik rivojlanishning qonuniy bosqichlaridir.

2. Inqirozlarning namoyon bo‘lishida aniq yoshga oid xususiyatlar kuzatiladi: agar erta kattalik ijtimoiy-kasbiy o‘z-o‘zini belgilash bilan tavsiflansa, o‘rta kattalik hayotiy yo‘nalishlarni ma’naviy va ekzistensial qayta anglash bilan birga kechadi.

3. Shaxsning o‘z-o‘ziga munosabati va ma’naviy-axloqiy qadriyatlari inqirozning konstruktiv yoki destruktiv o‘tishini belgilovchi eng muhim psixologik omillar bo‘lib xizmat qiladi.

Amaliy tavsiyalar:

• Amaliyotchi psixologlar uchun: o‘rta yoshdagi shaxslar bilan individual maslahat berish va trening dasturlarini o‘tkazishda o‘z-o‘zini qabul qilish resurslarini rivojlantirishga, qadriyat-mazmun sohasi bilan ishlashga va hayotiy tajribani qayta anglashga alohida e’tibor qaratish zarur.

• Ta’lim va ijtimoiy muassasalar uchun: yetuk shaxsni psixologik qo‘llab-quvvatlash va kuzatib borish, kuyishning oldini olish, kasbiy moslashuv va oilaviy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan dasturlarni joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Ananyev B.G. Zamonaviy insonshunoslik muammolari haqida. - SPb.: Piter, 2001. - 272 b.

2. Vigotskiy L.S. Asarlar to‘plami: 6 jildda. 4-jild. Bolalar psixologiyasi / D.B. Elkonin tahriri ostida. - M.: Pedagogika, 1984. - 432 b.

3. Golovaxa Ye.I., Kronik A.A. Shaxsning psixologik vaqti. - Kiyev: Naukova dumka, 1984. - 207 b.

4. Pantileyev S.R. Emotsional-baholovchi tizim sifatida o‘z-o‘ziga munosabat. - M.: MDU nashriyoti, 1991. - 108 b.

5. Stolin V.V. Shaxsning o‘z-o‘zini anglashi. — M.: MDU nashriyoti, 1983. — 284 b.

6. Erikson E. Bolalik va jamiyat. — SPb.: Lenato, AST, «Universitet kitobi» fondi, 1996. — 592 b.

7. Yung K.G. Psixika tuzilishi va arxetiplar. —M.: Akademik loyiha, 2015. — 328b.

https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/